

İZMİR'DEN UŞAK'A YUNAN HAREKÂTI (1919 - 1922)

Doç. Dr. AHMET ÖZGİRAY*

30 Ekim 1918, Mondros Mütarekesi'yle birlikte Osmanlı İmparatorluğu parçalanmış ve yıkılmıştı. Ümide gerçekten pek az yer vardı. Hemen hemen sekiz yıllık sürekli bir savaşla bitkinleşmiş, bir zamanların büyük Osmanlı İmparatorluğu yenilerek sırt üstü yere serilmiş, başkenti 13 Kasım 1918'de işgal edilmiş, I. Cihan Harbi'nde liderlik yapmış Talât, Enver ve Cemal Paşalar firarda idi. Ülke parçalanmış, yoksullaşmış, nüfusu azalmış ve maneviyatı kırılmıştı. Yenik ve şevki kırılmış Türk halkı ¹ galip devletlerin bütün isteklerini kabule hazır görünüyordu.

İtilaf donanmasının koruyuculuğu altında bir Yunan ordusu; 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkınca, Türkler'in için için yanmakta olan öfkesi artık söndürülemez bir alev haline gelmişti. Yabancı milletlerin yaşadığı uzak illerin elden çıkarılması sineye çekilebilirdi; hatta İstanbul'un işgaline bile katlanılabilirdi, çünkü işgalciler nihayet yenilmez Batı'nın muzaffer büyük devletleriydi ve askerleri er veya geç geldikleri yerlere döneceklerdi. Fakat komşu ve eski reayasası bir ulusun yani Yunanistan'ın Türk Anadolu'nun kalbine çıkarılması katlanılamaz bir tehlike ve utanç idi.

İzmir kentinde ve bölgesinde önemli bir Rum nüfusu vardı. Daha 1919 Şubat ayında Yunan Başbakanı E. Venizelos, Paris'teki barış konferansında resmen İyonya üzerinde hak talebinde bulunmuştu. ²

İtalyanlar'ın da İzmir üzerinde, iptal edilen 1917 St. Jean de Maurienne

* E.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Atatürk*, Ankara 1981, s. 22.

² İyonya, Coğrafi açıdan müphem bir yerdir. Fakat Yunanlılar'ın kastedtikleri saha, Kuşadası'ndan, Aydın üzerinden Afyon'a giden güney hattı ile Ayvalık, Manisa, Uşak'tan Afyon'a uzanan hat arasında kalan sahadır.

Temmuz'da büyük bir cephe üzerinden Yunan saldırısı başladı. Bu cephe, İnönü'den Afyon dolaylarına kadar uzanıyordu. 25 Temmuz 1921'de sona eren büyük Yunan saldırısı sonucunda yurttan büyük bir karamsarlık doğdu. Yunanlılar'ın yeniden saldıracakları kesindi. TBMM kendi yetkilerini geçici olarak, 5 Ağustos'ta ¹⁰ çıkardığı bir kanunla Mustafa Kemal Paşa'ya üç ay süre ile olağanüstü yetkiler verdi. O, bu süre içinde başkomutan olacak ve kararları aynen TBMM'nin koyduğu yasalar gücünü taşıyacaktı.

Başkomutan ulusu fedakârlığa çağırdı. 7-8 Ağustos'ta yayımladığı "Tekâlif-i Milliye Emirleri" (Ulusal Yükümlülük Buyrukları) ile Başkomutan ulustan şunları istiyordu: Halkın ve tacirlerin ellerinde bulunan yiyecek ve giyecek maddelerinin yüzde kırkı, bedelleri sonradan ödenmek üzere orduya verilecekti. Öküz ve at arabalarının yüzde onu, binek ve taşıt hayvanlarının yüzde yirmisi teslim edilecekti. Halkın elindeki bütün silâh ve cephaneler, üç gün içinde yetkililere teslim edilecekti. Yurttaki bütün teknik araç ve gereçlerin de yüzde kırkına el konulmuştur. Yurttaki teknik elemanlar tümüyle ordu hizmetinde çalışacaktı. Her aile birer çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp orduya verilecekti. ¹¹

Türk tarafı bu önlemleri alırken, Yunanlılar 14 Ağustos sabahı güçlü birliklerle ilerlemeye başladılar; onları oyalamaya çalışan Türk kuvvetlerini önelerine sürerek 23 Ağustos'ta Sakarya ırmağına eriştiler. Asıl savaş işte o gün başladı. ¹²

Sakarya ırmağı Anadolu'nun en büyük üç akarsuyundan birisidir. Kıvrım yaparak çıplak ovalardan geçip kuzeye doğru yönelir. Kayalıkları ve dar boğazları katederek denize dökülür. Bu ırmak Ankara ve Yunanlılar arasında son tabîi engeldi. Türk-Yunan Savaşı Anadolu'da başladığından beri ilk defa Türk ve Yunan askerî güçleri birbirlerine yakındılar. Yunanlılar'ın cephe boyunca 50.000, Türkler'in ise 44.000 askeri vardı. Ne var ki, bu defa Yunan istihbarat örgütü iyi bir şekilde gizli haberleri alabiliyordu.

¹⁰ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara 1974, s. 484-5.

¹¹ Alptekin Müderrisoğlu, a.g.e., Ankara 1974, s. 377.

¹² Berthe C. Gaulis, *Çankaya Akşamları*, Türkçesi: Filizhan Tekil, İstanbul 1983, s. 132.

Yunan saldırı plânı, kendi Genelkurmayı tarafından onaylanmıştı. Yunan saldırısı Türkler'in hiç ummadıkları yerden yapılmasını öngörüyordu. 10 Ağustos'ta saldırıya geçen Yunan ordusu, güney düzlüklerine yöneldi, sonra da aniden kuzeye döndü. Fakat plân hayali idi, çünkü keşifleri hatalıydı. Bu nedenle Yunan kuvvetleri kuzeyde fazla ilerleyemedi. Bu defa ön cepheden saldırdılarsa da, Türkler beklenmedik bir kuvvet ile bu saldırıya karşı koydular. Savaş çok şiddetli bir şekilde yirmi iki gün gece ve gündüz devam etti. Modern tarihin gerçekten meydana savaşıydı. Mevziler ve tepeler her iki tarafın saldırılarıyla devamlı el değiştirdi. İlk on gün içinde Yunanlılar Sakarya Nehri'nden doğuya doğru 11 mil toprak kazandılar. Savaş kuzeyden güneye değil, daha çok doğudan batıya uzanan saha içerisinde yoğunlaştı. Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhı Alagöz'de idi. Cephelerde azalan askerlerin yerine azalmakta olan yedek kuvvetleri sürüyordu. Savaşın vahşiliği ölçüleri aştı, binlerce kişi öldü. Her iki tarafın tümenleri yok oldu veya tabur düzeyine indi ve sonra da bölüklere kadar küçüldü.¹³

Türk subayları inanılmaz bir hızla düşmana ön saflarda saldırıyordu. Nitekim, yedi tümenin komutanı yakın dövüşte şehit oldu. Yunan lojistik desteği kötü bir şekilde sekteye uğradı. Yemek olarak kuru mısır tanesi veriliyordu. Gün be-gün Ağustos ayının yakıcı sıcağında Yunanlılar inatla saldırıyordu. Türkler cansiperane bir şekilde mukavemet ediyorlardı. Her taraf insan ölüleriyle doluydu. İki ordu takatsız kalıncaya kadar savaştılar. Kesintisiz üç hafta boğuşmadan sonra Yunanlılar'dan on sekiz bin kişi ölüerken, Türkler'in zayıtı da bir o kadardı. İki ordu da hareketsiz bir şekilde stres altında beklemeye başladılar.

Yunan ordusu stratejik bir tepeden geriye doğru yeis içinde çekilmeye başladı. Bu an, Türk Başkomutanı'nın beklediği bir fırsattı. Bir içgüdüyle bütün ordusuyla Yunanlılar'ın üzerine saldırdı ve onların başlıca aşılmaz müdafaa yerlerini aşp geçti. İkinci Yunan müdafaa hatlarındaki Yunan askerleri yerlerini terke başladılar. Akabinde Yunan taburları domina taşları gibi düşüyordu. Bu haber İzmir'deki Yunan karargâhına ulaştığı zaman, karargâh subaylarının morali, acı sonu gördükleri için bozuldu. Prens And-

13 Howard M. Sachar, *The Emergence of The Middle East, 1914-1924* London 1970, s. 424.

rew, General Populas'ın öfkeli bir asil gibi çadırının bir köşesine çekildiğini ve hiçbir kişi ile konuşmak istemediğini müşahade etti. Yunan kuvvetleri geri çekilirken uzun geri çekilme esnasında her Türk köyünü bitkin ve çılgın Yunan askerleri ateşe veriyordu. ¹⁴ Esas harekât, saldırı hattı olan Afyon - Karahisar - Eskişehir hattına, kendilerince belirlenmiş kıvrık ve tozlu bir yoldan, 12 Eylül'e kadar sürdü. Kral Konstantin ve İzmir'deki yüksek karargâhının Atina'ya dönmek ve İzmir'i boşaltmaktan başka çareleri yoktu. Bunlar Atina'da soğuk bir istihfafla karşılandı. Halbuki Ankara'daki tepki tamamen farklıydı. Türkiye Büyük Millet Meclisi sevinç ve memnuniyetten deliye döndü. Mustafa Kemal Paşa'ya oy birliği ile Gazi şeref unvanı tevcih edildi. ¹⁵ Mebuslar dalgaların yön değiştirdiğini hissettiler. Anadolu, yani Türk kalbi emniyet altındaydı. Yunanlılar'ın Anadolu'dan tamamen kovulması anlık bir meseleydi.

Sakarya Savaşı'ndan sonra Türk ordusu eksiklerini gidermek için geniş çaplı bir hazırlığa girişti. TBMM'de: "Bu ordu, hantal Yunanlılar'a karşı saldırıya girişemez" tenkitleri yapılıyordu. Bunları, Mareşal Fevzi Çakmak verdiği cevaplarla susturmaya çalışıyordu. Diğer yandan da Ankara'daki Sovyet diplomatı İ. Aralov ve Fransız diplomatik temsilcisi Albay Maugin Yunanlılar'a saldırılması için Türkler'i sürekli kıstırıyordu. ¹⁶

Mustafa Kemal Paşa, bazı komutanların karşı çıkmalarına karşın, Temmuz sonlarında savaş sahasını gezdikten sonra, 26 Ağustos 1922'de tüm cephelerde genel saldırıya geçilmesi emrini verdi. Yalnız, II. Ordu Komutanı General Yakup Şevki Paşa ve yüksek rütbeli bazı subaylar, lojistik malzeme yetersizliğini öne sürerek genel saldırıya geçilmemesini öneriyorlardı. Askerî bir deha olan Mustafa Kemal Paşa, 26 Ağustos 1922'de tüm cephelerde genel saldırıya geçme emrini verdi. ¹⁷ Yalnız, Türk saldırısının plânları Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak ve İsmet Paşalarca hazırlanmıştı. İngiliz istihbaratı, bu plânları önceden öğrenmişti. Bunu Yunanlılar'a neden bildirmedikleri sorusu hâlen çözülmüş değildir. ¹⁸

¹⁴ Howard M. Sachar, a.g.e., s. 425.

¹⁵ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt II, Ankara 1987, s. 827.

¹⁶ PRO. FO. 371/7891/E9674, *İngiliz İstihbarat Raporu*, 13.9.1922.

¹⁷ İ. Aralov, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*, Ankara 1985, s. 141.

¹⁸ PRO. FO. 371/7907/E 11861, *İngiliz Gizli İstihbarat Raporu*, 17.10.1922

Yunan süvari birliklerinin tüm savaş alanını kontrol edemediği bir sırada, Türkler İtalyan yapımı Spad uçaklarını kullanarak Yunan ordularını gafil avlıyor, geri çekilmeye zorluyor ve Afyon Karahisar'ı ele geçiriyordu. 26 ve 27 Ağustos günlerinde, iki gün içerisinde, Afyonkarahisar'ın güneyinde 50 km ve doğusunda 20-30 km uzunluktaki takviyeli Yunan cepheleri düşürüldü. ¹⁹ Yenilen düşman ordusunun büyük kuvvetleri 30 Ağustos'a kadar Aslıhanlar yöresinde çevrildi. 30 Ağustos Başkomutanlık Harbi ile de düşman ana kuvvetleri yok edildi ve esir alındı. Yunan ordusu Başkomutanlığını yapan General Trikopolis de Uşak, Çal köyde esir alındı. Kesin sonuç beş günde alınmıştır.

31 Ağustos 1922 tarihinde Türk orduları İzmir'e doğru ilerlerken, diğer birlikleri de Yunanlılar'ın Eskişehir ve kuzeyinde bulunan kuvvetlerini yenmek üzere ilerliyordu. ²⁰

Türkler'le dostluk ilişkileri kuran bir Yunan piyade birliği, Türkler'e karşı savaşmaktan vazgeçiyor, yüzlerce Yunan er ve subayı ordudan kaçarak Türk milis gücüne teslim oluyordu. Bu savaşa karşı Pire limanında gösteriler yapılıyordu. ²¹ Yunanistan için durum o kadar bunalımlı bir evreye gelmişti ki, Yunan devlet yöneticileri daha iyi şartlar sağlamak umuduyla 2 Eylül'de İngiliz yönetimine başvurarak, Yunan ordusunun Küçük Asya'yı boşaltabilmesi için bir ateşkes antlaşması sağlanmasını istiyordu. ²²

Diğer yandan Türk fırkaları dağınmış Yunan kuvvetlerine taarruza devam ediyordu. Türk kuvvetlerinin seri yürüyüşle Uşak'a vasil olmaları, düşmanın Uşak'ta sivil halka karşı bir kötülük yapmasına meydan verilmemesi için çalışılıyordu.

Kolordu fırkalarının ve teşkil edilen mürettep süvari alayının taarruzlarıyla Uşak akşam 19.30'da Türk süvarileri tarafından istirdat edildi.

2 Eylül'de 14. Fırka, Uşak'ın kuzeyine çekilmek isteyen Yunan kuv-

19 Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt II, Ankara 1982, s. 901.

20 Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt II, Ankara 1987, s. 901.

21 PRO. FO. 371/7885/E8751, W. Bentick'ten Lord Curzon'a kapalı tel yazısı.

22 Selahi S. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*, Ankara 1986, s. 266.

vetlerle taarruz ederek telefata verdirip esir almıştır. Yunanlılar İzmir'e doğru kaçarken köyleri yakıyor, tahrip ediyordu.²³

İzmir önünde son direnişte bulunarak kolorduların kalıntılarından bazıları kurtarmayı umut eden Yunan yönetimi, General Hacıanesti'yi başkomutanlıktan uzaklaştırarak yerine General Trikopis'i atama kararı aldı. Fakat bundan habersiz olan Trikopis, bu sıralarda Çal köyde Türklerce tutsak edilmişti.²⁴ Yunan ordularının başkomutanı, atandığını ancak M. Kemal Paşa'dan öğreniyordu. Öteki Yunan generallerinden Digenis de Türkler'in eline tutsak düştü. Bu generallerin Türkler'e esir edilmeleri, Yunan yönetimini büyük ölçüde etkiledi ve Atina'da bir ihtifal havası esmeye başladı.²⁵

9 Eylül 1922'de Türkler İzmir'e vardı. Eylül ortalarına doğru tüm Anadolu Yunanlılar'dan kurtuluyor; böylece Yunanlılar'ın Megali İdeası Misak-ı Milli'nin gücü önünde dize geliyordu. Bu büyük Türk zaferi Anadolu'nun her yanında kutlanırken, bir zamanlar Rum toplumunun refah içinde Türkler'le birlikte yaşadığı, fakat şimdi Yunan ordusunca yıkılan veya tamamen yakılan köylerin duman kokan yıkıntıları arasında geride bırakılmış yaşlı Rum kadınları ellerini göğse kaldırarak İngiliz Başbakanı Lloyd George'a: "Kako hrano na his Georgis" (Sana lanet olsun Loyd Corc) çığlıklarıyla lânetler yağıyorlardı.²⁶

Uşak bozgunundan sonra Fevzi Paşa'nın komutasındaki Türk askerlerinin peşlerine düştüğü Yunanlılar'ın nasıl kaçmaya koyulduklarını, sekiz günde 250 kilometre yol aldıklarına tarih şahit oldu.²⁷

Yunan Dışişleri Bakanı, 8 Eylül günü Atina'daki İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan elçiliklerine şu kısa çağrıda bulundu: "Anadolu li-

23 İzzettin Çalışlar, *On Yıllık Savaşın Günlüğü, Balkan Birinci Dünya ve İstiklâl Savaşları*, Hazırlayanlar: İsmet Görgülü, İzzettin Çalışlar, İst. 1997, s. 391.

24 2-3 Eylül'de Trikopis, Mustafa Kemal'in eline esir düşer. Asım Gündüz, *Hatıralarım*, Derleyen ve Yazan: İhsan İlgar, (1921-1922), İst. 1973, s. 131.

25 Alexander Anastasius Pallis, *Yunanlıların Anadolu Macerası*, (1915-1922), Türkçeye çeviren: Orhan Azizoğlu, İst. 1995, s. 95.

26 Lord Kimross, *Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, Türkçeye çeviren: Necdet Sander, İst. 1981, s. 489.

27 Dietrich Gronow, *Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet'in Doğuşu*, Türkçesi: Gülderen K. Panir, İst. 1984, s. 498.

manlarına acıklı bir durumda 500.000'den fazla göçmen geldi. Yunan Hükümeti kendilerine gereken toprağı verebilir ama onun elinde gemi, gıda ve çadır yoktur. Yunan Hükümeti, insanî bakımdan yardım istiyordu".

Bu yarım milyonluk rakamda biraz mübalağa vardır. Şurası bir gerçektir ki, Anadolu'daki Rumlar kıyılara dökülmüşlerdi. Anadolu, Rumlar'dan ebediyen temizleniyordu. Rum unsuru kendiliğinden boşalmıştı. Anadolu Rumları da Hıristiyan Bizans İmparatorluğu'nu diriltmeye ya da bir "İyonya Devleti" kurma emellerine veda ediyorlardı. Boşalan bu kitlenin üçte bir kadarı yani 150.000'i Anadolu'nun yerlisi değildi. Bunlar Anadolu'da Yunan kolonizasyon politikası uyarınca, 1919'dan sonra buralara dışarıdan getirilip yerleştirilmişti. Güney Rusya'dan, Adalardan, Yunanistan'dan toplanıp getirilen bu kolonizatör göçmenler, şimdi gerisin geriye dönüyorlardı. Göçmenlerin 35.000 kadarı Osmanlı vatandaşı olduklarını unutarak Yunan işgal orduları saflarında Türkler'e karşı fiilen savaşmış ve eziyet etmiş kimselerdi.²⁸ Bunlar da bazen kendiliklerinden ve bazen de Atinalı büyüklerinin telkinleriyle Anadolu'da oturabilme haklarını zaten yitirmişlerdi. Geriye kalanların bir kısmı da, daha bir iki ay önce Türkler'in Kuvay-ı Milliyesi'nden esinlenerek "İyonya Devleti" ordusu için gönüllü yazılmışlardı. 100.000 kişilik bir "Mikroasiya" Rumları ordusu kurmaya çalışıyorlardı.²⁹ Fakat umdukları devlet kuşunu bulamadıklarını ve bulamayacaklarını anlayıp kıyılara dökülmüşlerdi. Göçen yığınlar arasında üç küsur yıllık Yunan işgali boyunca pek şırmamış ve Türk komşularına kan kusturmuş olanlar da çoktu.

Büyük Zafer'in etkileri çabuk ve kesin olmuştu. Yunanistan'da ihtilâl patlak verdi. Anadolu macerasından sorumlu tutulan altı Yunan devlet adamı idam edildi. Yunan Prensi Andrew, bir İngiliz zırhlısıyla kaçtı. Bizans imparatorluğu tahtına özenen Yunan Kralı Konstantin Atina'daki tahtından bile oldu.³⁰ Büyük Zafer Osmanlı İmparatorluğu'na son verdi, fakat Yeni Türkiye, küller ve yıkıntılar altından fıskırdı.

Türk orduları İzmir'e ulaştıktan sonra Bursa'ya yöneldi. Durumun ve-

28 David Walder, *The Chanak Affair*, London, 1971, s. 69-70.

29 Bilal N. Şimşir, *Sakarya'dan İzmir'e (1921-1922)*, İst. 1972, s. 52.

30 PRO.FO. 371 "Turkey Annual Report, 1922, Henderson'dan Curzon'a, İstanbul, 7 Kasım 1923.

hametini gören Yunan yanlısı Galli Lloyd George'un Hükümeti, 15 Eylül'de Dominyonlardan Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'dan muhtemel Türk saldırısına karşı İstanbul ve Çanakkale boğazlarının savunulması için yardım istedi. 16 Eylül'de İngiltere Hükümeti resmî bir tebliğ yayımlayarak endişelerini şu şekilde dile getirmiştir : "Kemalist orduların İstanbul ve Çanakkale'ye yönelmeleri ve Ankara Hükümeti'nin istekleri eğer kabul edilecek olursa, I. Cihan Harbi'nin galibi olan İtilaf devletlerinin galebesi hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Asya'yı Avrupa'dan ayıran bu derin tuzlu Türk boğazları Karadeniz'i Akdeniz'e bağlamakta olduğu için, dünya, Avrupa ve İngiliz çıkarlarını ilk hedefte etkilemektedir. İngiltere Hükümeti bu küçük fakat mühim Türk Boğazları'nın savunulması için yardım istiyordu. Fransa, Türk Boğazları'nın savunulması fikrinde İngiltere ile aynı görüşte değildi. Boğazlar'da geliş-gidişin serbest olması için gereken herşeyin yapılmasını istiyordu. Fakat İngiltere'nin Türkler'e karşı bu politikasının sonucu bütün İslam ülkelerini etkileyeceği kamısında idi.³¹

18 Eylül'de Fransa, askerî güçlerini Çanakkale ve etrafından çekme kararını verdi. İtalya, Fransa'nın davranışını uyguladı. Böylece İngilizler Türkler'le karşı karşıya kaldılar. İngiltere, dominyonu olan Avustralya ve Yeni Zelanda, İngiltere'nin istekleri doğrultusunda asker göndermeyi kararlaştırdılar. Yugoslavya ve Romanya asker göndermeyi reddettiler. 19 Eylül'de Amerika Birleşik Devletleri Türk Boğazları'nda çıkarlarının farkında olduğu halde bir davranışta bulunmayı kabul etmedi.

Lord Curzon, 19 Eylül'de Paris'e gitti. Orada R. Poincaré ve Count Sforza ile görüştü ve Doğu sorununun çözümü için konferans yapılmasını kararlaştırdılar.³² Bu konferansa Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Japonya, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye'nin temsilci göndermeleri kararlaştırıldı. Rusya ve vassalların davet edilmemesi, yalnız Boğazlar meselesinin çözümü için İtilaf devletlerinin istediği doğrultuda hareket etmek kaydıyla Rusya konferansa çağrılacaktı. Türkiye 23 Eylül'de konferansa çağrıldı.³³ Trakya Meriç ırmağına kadar Türkiye'ye bırakılacaktı. Kon-

31 Harry Howard, *The Partition of Turkey*, New York, 1966, s. 269.

32 Harry Howard, a.g.e., s. 270.

33 Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt II, Ankara 1987, s. 1000.

ferans Mudanya'da galip Kemalistler ile mağlup Yunanlılar arasında ateşkesi sağlamak için yapılacaktı.

Sonuç: Türkler ile Avrupalılar 1356 yılında karşılaştıktan sonra Avrupalılar, ne de Türkler birbirlerini sevdi. Avrupalılar koyu Hıristiyanlık ile beyaz ırkın başat olduğu düşüncesi altında kendilerini üstün soy olarak kabul etmişlerdir ve hâlen lâikiz demelerine rağmen bu görüşlerini sürdürmektedirler.

David Lloyd George, Galli koyu bir Hıristiyan ve Yunan hayrantıydı. Pire ve Atina'da iç barışı sağlamaktan aciz olan Sırplaşmış Yunanlılar'a Anadolu'da toprak vermeye çalışmıştır. Bunun başarılmayacağını başta 1919 ortalarında Büyük Britanya Dışişleri Bakanı olan Lord Curzon ve bazı yüksek düzeyde memurlar görmüşlerdir. Fakat bürokrat oldukları için ve işten uzaklaşma korkularından Başvekillerine etkili olarak seslerini duyuramamışlardır.

David Lloyd George, 1774'te başlayan "Doğu Sorunu"nu çözmeye kararlıydı. Türkler önce Balkanlar'dan, sonra da Arap yarımadasından da atıldı. Anadolu'dan da atılmak üzere iken Türkler'in başına askerî ve siyasi bir deha olan Mustafa Kemal Paşa geçti.

9 Eylül'de Türkler Yunanlılar'ı İzmir'de denize döktüler ve Türk ordusu Boğazlar'a yöneldi. Burada da sonu belli olmayan kanlı savaşlar olacaktı. Fakat akli başında İtilaf devletleri İşgal Orduları Başkomutanı olan zeki Tümgeneral Charles Harington bu çatışmayı gayretle önledi.

Harington'a göre: "İstanbul Hükümeti'nin otoritesi İstanbul'da bile geçerli değildi. Yunan ordu mensupları Konstantin ve Venizeloscular diye ikiye bölünüp biri diğerine düşman gözü ile bakıyordu. Atina mali bайдan tamamen iflas etmişti.

Mustafa Kemal Paşa ise Batılı devletlerden ümidini keserek Doğu'da yanmakta olan küçük bir ışığa yöneldi ve 16 Mart 1921'de Moskova Antlaşması'nı imzaladı. Eğer Türkler Boğazlar'da tekrar sıkıştırılacak olursa, kendilerini Moskova'nın kucığına bu defa hiç kalkmamak üzere ata-

bilirlerdi." Tümgeneral'in görüşleri hak kazandı. Çünkü, zaten müttefikleri olan Fransa ve İtalya başta olmak üzere destek istediği devletlerden bir ikisi hariç Lloyd George umduğunu bulamadı. Böylece, sonunun nereye gideceği belli olmayan Türk Boğazları'ndaki kanlı savaş bu ileri görüşlü başkomutan ve onu destekleyen akli başında kişiler tarafından önlendi.

Türkiye Misak-ı Millî ile iyi bir konumda yeni rejimini kurarak her sahada gelişme yolunda biraz yavaş ve aksaklıklar olsa da yoluna devam etmeye başladı. Türk Kurtuluş Savaşı yokluk ve çok zor koşullar altında başarılıdır. Tarihte eşi yoktur.

Türkler'e bu vatani kazandıran, başta Mustafa Kemal Paşa ve silâh arkadaşları olmak üzere bütün şehit ve gazilerin emeği çok büyük olmuştur. Onlara şükran borçluyuz. İkinci, üçüncü Cumhuriyet yoktur, yalnız birinci Cumhuriyet vardır.

İnsanlar geçmişlerini çok çabuk unuturlar. Şu noktayı akıldan çıkarmamak gerekir. Yunan askerî güçleri çekilirken çok ciddi çılgınlıklar yaptılar. Eskişehir, Uşak, Kütahya, Manisa, Aydın ve civarı ile Bornova yakınlarındaki Yaka köyünü bile yaktılar. Ayrıca bir çok köy ve kasabayı ateşe verdiler. Bursa ise, İtilâf kuvvetleri yöneticileri İzmir yangınından ders aldıkları için Bursa'nın Yunanlılarca yakılmasına mani oldular. İşte bu nedenle tek Cumhuriyet vardır. O da mevcut Türkiye Cumhuriyeti'dir.